

4. Оржеховська В.М. Формування соціальної відповідальності учнів у сучасній школі//Педагогіка і психологія. 1996. - № 4. - С.25-31.
5. Савчин М.В. Проблема вивчення відповідальності як соціально-психологічної якості людини.//Педагогіка і психологія, 1995. - N2. - С. 30-37.
6. Сметанський М.І. Формування соціальної відповідальності вчителя. - Вінниця. Континент, 1993. - 91с.
7. Хингинс Э. Шесть ступеней Лоуренса Кольберга//Народное образование, 1993. - N1. - С. 80-87.

В статті на основі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури по проблемі дослідження пропонується критерії, показники та рівні, які характеризують сформованість відповідальності як якості особистості в учнів старшого шкільного віку.

УДК 37.035.3

**В.О. Довдер
м. Херсон, Україна**

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ПРОЕКТНО- ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ

На сучасному етапі становлення вітчизняної школи відбувається постійний пошук більш ефективних систем трудового навчання, спроможних не лише підвищити його ефективність, а й забезпечити інтелектуальний, фізичний і соціальний розвиток особистості школяра. Однією з таких систем є проектно-технологічна система трудового навчання.

Сьогодні, як сказано у Державному стандарті освітньої галузі «Технологія», в основній школі учні ознайомлюються з проектно-технологічною діяльністю та зі світом професій, спираючись на знання з основ наук. Їх залучають до проектної, конструкторсько-технологічної, художньо-конструкторської та дослідницької діяльності, що сприяє розвитку в школярів здатності реально оцінювати свої можливості, обирати посильні творчі завдання [1].

Упровадження проектно-технологічної системи трудового навчання в різні часи привертало увагу багатьох науковців як в Україні, так і за її межами (Т. Антонюк, Ю. Гільбух, Л. Ляєва О. Коберник, Н. Матяш, В. Симоненко, Г. Терещук та інші). Проте дана проблема висвітлена недостатньо та потребує подальшого наукового пошуку, зокрема визначення найбільш оптимальних умов застосування проектно-технологічної системи на уроках трудового навчання. Саме це й зумовило мету статті - визначення та обґрунтування дидактичних умов формування в учнів практичних умінь в процесі проектно-технологічної діяльності.

Насамперед вважаємо за необхідне зазначити, що термін «умови» трактують як обставини, в яких відбувається що-небудь або як вимоги, яких потрібно дотримуватись [7, 771]. Тобто умови - це наявність обставин, які дозволяють успішно досягти певних поставлених цілей. Відповідно поняття «дидактичні умови» слід розглядати як комплекс форм, методів і засобів навчання, спрямований на підвищення ефективності навчально-виховного процесу в цілому та формування в учнів практичних умінь, зокрема.

Створення необхідних психологічних, дидактичних та організаційних умов є одним з основних завдань кожного учителя на кожному уроці, адже це забезпечило б гармонійний розвиток школярів. На це свого часу вказували П. Атутов, С. Батишев, Ю. Василев, В. Поляков, Н. Слюсаренко, Д. Тхоржевський та інші дослідники.

Без сумніву всі ці умови однаково важливі, але, на нашу думку, починати треба зі створення дидактичних умов. Аналіз психолого-педагогічної літератури [3; 4; 6] та стану вирішення цієї проблеми у практиці роботи загальноосвітньої школи дозволяє стверджувати, що найбільш важливими для ефективного формування в учнів практичних умінь на уроках трудового навчання є такі дидактичні умови: дотримання вчителем дидактичних принципів; застосування різноманітних форм і методів організації навчального процесу; забезпечення реалізації творчого потенціалу педагогічних кадрів; всебічне вивчення

педагогами особистості учня та врахування одержаних результатів у своїй роботі з ними; заміна традиційного авторитарного стилю спілкування вчителя і учнів на демократичний; забезпечення реалізації учнями своїх творчих можливостей в навчально-виховному процесі; вибір об'єктів праці відповідно до системи трудового навчання; вибір об'єктів праці цікавих і посильних для кожного учня; педагогічне стимулювання творчої самореалізації учнів; оптимальне поєднання загальних вимог до учнів з індивідуальним підходом до них; формування в учнів бажання самовиразитися; оволодіння учнями операціями мислення, прийомами ведення творчого пошуку; доброзичливе оцінювання результатів навчальної діяльності учнів, постійна увага до позитивних змін у їх розвитку; формування в учнів навичок роботи в колективі.

Досвід доводить, що реалізація зазначених умов у трудовій підготовці може бути найбільш ефективною при застосуванні на уроках проектно-технологічної системи навчання. Однак у сучасній школі продовжують панувати традиційні форми і методи навчання, які не в змозі повною мірою забезпечити належний рівень формування практичних умінь. Більш того, діюча методика трудового навчання не адаптована до сучасних умов (перехід на проектно-технологічну систему; скорочення кількості годин, що відводяться на трудове навчання школярів; невідповідність об'єктів праці специфіці проектної діяльності тощо). Тому виникає необхідність пошуку нових форм і методів організації навчального процесу, які відповідали б проектно-технологічній системі навчання; розробки нових об'єктів праці більш пристосованих до проектної діяльності.

Виникнення такої потреби пов'язане також з тим, що комбінований урок, який у більшості випадків застосовується в школі, примушує учня йти за вчителем. Структура такого уроку (актуалізація опорних знань, засвоєння нового матеріалу, інструктаж, практична робота з певного виду діяльності, підведення підсумків тощо) позбавляє учня індивідуального темпу в навчанні. Окрім того на уроці вчитель, як правило, орієнтується на середнього учня. Як результат, одні учні, швидко засвоївши матеріал, змушені чекати та втрачають інтерес до уроку, інші - не встигають засвоїти матеріал, а тому або взагалі не можуть продовжувати роботу, або допускають помилки, які не дозволяють виконати завдання вчителя на належному рівні, і знову ж таки втрачають інтерес до уроку, а іноді й до предмету в цілому.

Треба також додати, що практика проведення занять із трудового навчання в 5-6 класах сучасної школи, де на вивчення даної дисципліни відводять щотижня лише 1 годину, показала, що застосування комбінованого уроку є не доцільним особливо при вивченні великих розділів. Причини такого наступні:

- непродуктивні витрати часу при переході від одного етапу уроку до іншого (в порівнянні зі спареними уроками вони складають до 23%);
- відсутність в учнів можливості самостійно обирати рівень складності об'єкту праці, адже послідовність і темп вивчення навчального матеріалу для всіх однаковий;
- відсутність в учнів можливості працювати в індивідуальному темпі, оскільки вчитель на уроці розраховує на середнього учня.

Разом із тим при вивченні невеликих за обсягом тем (наприклад: «Основи графічної грамоти», «Електротехнічні роботи») комбінований урок можна використовувати досить успішно.

При вивченні великих за обсягом розділів, наприклад, розділу «Техніка і технологічні процеси виготовлення виробів із конструкційних матеріалів», бажано відійти від комбінованого уроку, а застосувати інші типи уроків. Так, на уроці повідомлення нових знань учнів ознайомлюють із теоретичним матеріалом розділу та демонструють основні технологічні операції. На уроці формування практичних умінь можна розглянути весь комплекс операцій, які необхідні для виготовлення виробу. При цьому доцільно об'єднати учнів в мікрогрупи і запропонувати їм виготовити нескладний виріб із декількох деталей (за кількістю учнів в мікрогрупі). На іншому уроці можна організувати вибір об'єктів технологічної діяльності і внесення до них конструктивних змін з метою поліпшення

технологічності, естетичності чи функціональності (практичності). Варто зауважити, що після виконаної на попередньому уроці тренувальної вправи (урок формування практичних вмінь) учні більш свідомо і об'єктивно зможуть обрати об'єкти праці певного рівня складності, визначитись, як слід виконувати роботу (самостійно чи в групі). На уроці корекції набутих умінь учень під час виготовлення обраного об'єкту праці зможе послідовно відпрацювати основні технологічні операції, а вчитель, виступаючи в ролі консультанта, допоможе йому працювати. На уроці-захисті чи уроці-презентації учні продемонструють виготовлені вироби.

Таким чином, по-перше, можна запобігти непродуктивним витратам часу на уроці, а по-друге, учень зможе свідомо обрати і виготовити бажаний для нього виріб такого рівня складності, який йому під силу, працюватиме в індивідуальному темпі, не втратить інтересу до роботи.

Найважливішою умовою, якої слід дотримуватись при застосуванні на уроках трудового навчання проектно-технологічної системи є відповідність об'єктів праці вимогам проектно-технологічної діяльності. Проектна діяльність – це творчий процес, однак більшість об'єктів праці, які сьогодні виготовляють учні на уроках трудового навчання, розраховані на репродуктивну діяльність. Це доводить, наприклад, аналіз понад 120 об'єктів праці для учнів 5-6 класів. Водночас, нова програма трудового навчання [5] передбачає застосування проектно-технологічної діяльності, починаючи з 5 класу.

Досвід організації і проведення занять за проектними методиками в 5-6 класах показав, що в цих класах вимагати від учнів повноцінного проектування недоцільно, адже проектування потребує часу, а він у цих класах скорочений вдвічі. Більш того, проектувати вироби, не знаючи властивості матеріалів, технологію їх обробки практично неможливо.

З огляду на зазначене, а також спираючись на набутий досвід можна стверджувати, що в 5-6 класах учні не повинні проектувати виріб в цілому, а лише вносити до нього конструктивні зміни з метою поліпшення його технологічності (зменшення кількості деталей без погіршення якості виробу; зміна способу з'єднання деталей та ін.), естетичності (зміни контурів виробу, орнаменту елементів, технології оздоблення), функціональності (зміна конструкції виробу для зручності користування або надійності в експлуатації).

Об'єкти праці, які доцільно виготовляти в цих класах, можна поділити на такі групи:

1. Прості вироби, розраховані на індивідуальну роботу (складаються з 2-5 деталей нескладної форми, які потребують нескладних способів з'єднання).
2. Прості вироби, розраховані на роботу в мікрогрупі (складаються з 4-х і більше деталей нескладної форми, які потребують нескладних способів з'єднання).
3. Вироби середньої складності, розраховані на індивідуальну роботу (складаються з 2-5 деталей нескладної форми, які потребують точної підгонки елементів з'єднання).
4. Вироби середньої складності, розраховані на роботу в мікрогрупі (складаються з 4-х і більше деталей нескладної форми, які потребують точної підгонки елементів з'єднання).
5. Складні вироби, що складаються з багатьох деталей та розраховані на індивідуальну роботу, яка потребує точної підгонки елементів і використання різних методів з'єднання.
6. Складні вироби, що складаються з багатьох деталей та розраховані на роботу в мікрогрупі, яка потребує точної підгонки елементів і використання різних методів з'єднання.

Як бачимо, названі групи виробів відрізняються одна від одної за рівнем складності та потребують або індивідуальної роботи, або роботи в мікрогрупі. Виготовлення названих виробів можна успішно організувати за умови впровадження на уроках трудового навчання проектно-технологічної системи, якщо взяти до уваги те, що в учнів 5-6 класів образне мислення розвинуте більше, ніж абстрактне, а тому необхідно мати певний «банк» виробів (не менше 3-4 виробів на кожен з названих вище груп складності).

Таким чином ефективність формування в учнів практичних умінь як складової частини змісту трудової підготовки можна підвищити при дотриманні вищезазначених дидактичних умов, які доцільно створювати у відповідності до особливостей проектно-технологічної системи трудового навчання. Деякі з них проаналізовано в даній публікації, а інші

потребують подальшого вивчення, розробки, висвітлення та впровадження в навчально-виховний процес сучасної школи.

Література:

1. Державний Стандарт базової і повної середньої освіти. / Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 14.01.2004р. № 24. // Управління школою. - № 4(52). - 2004.- С.2-32.
2. Коваленко О.Е. Методичні основи технології навчання. - Харків: Основа, 1996. - 184 с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. - К.: АПН, 2002. - 136 с.
4. Слюсаренко Н.В. Розвиток творчих здібностей учнів 5-9 класів на уроках обслуговуючої праці засобами ігрової діяльності. - Херсон: Айлант, 2002. - 148 с.
5. Трудове навчання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 5-12 класи.- К.: Ірпінь, 2005. - 256 с.
6. Тхоржевський Д.О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін: Навч. посібник. - 3-тє вид., перер. і доп. - К.: Вища шк., 1992. - 334 с.
7. Український радянський енциклопедичний словник: В 3-х т. / Редкол.: А.В. Кудрицький (відпов. ред.) та ін. - 2-е вид. - К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. - Т. 3. - 736 с.

УДК 373.5:377.3 (477)

О.В. Замлинська
м. Хмельницький, Україна

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРА СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Сучасна шкільна практика ставить безліч питань та ситуацій, розв'язати які може людина не просто освічена, а мисляча. Це зобов'язує керівника загальноосвітньої школи систематично вдосконалювати свою професійну компетентність, займаючись самоосвітою та самовихованням.

Аналіз останніх публікацій. Нині є багато досліджень, присвячених обґрунтуванню поняття «компетентність педагога», зокрема Т. Браже, О. Бондаревської, Б. Гершунського, О. Попової, А. Піскунова, Р. Шакурова, О. Шияна та ін.

Невирішені раніше частини проблеми. Директорові належить головна роль у забезпеченні чіткої організації та ефективності діяльності педагогів і всього персоналу навчального закладу. Проте дослідження науковців не повною мірою розкривають значення професійної компетентності як показника ефективної діяльності директора сільської школи.

Мета статті. У цій статті розглянемо роль професійної компетентності у діяльності директора сільської школи.

Виклад основного матеріалу. Будь-які перетворення у школі в прикінцевому підсумку виходять на педагога, носія культурно-педагогічної спадщини суспільства. Тому серед проблем сучасної педагогічної науки особливу актуальність здобуває проблема формування професійної компетентності керівника загальноосвітньої школи. Ця проблема має важливе соціально-педагогічне значення, тому що від її розв'язання залежить розвиток і використання інтелектуального потенціалу суспільства.

Директор спрямовує й організує навчально-виховний, розвиваючий та корекційний процеси, бере активну участь у вихованні учнів і педагогів, забезпечує їхню діяльність, піклується про побут і здоров'я.

Діяльність сучасного директора загальноосвітньої школи має такі особливості:

- багатоплановість і різнобічність - соціотехнічність (керівництво соціокультурною, технологічними, господарськими, побутовою системами);
- відповідальність за долю, здоров'я й особистісний розвиток дітей, підлітків і дорослих (вчителів і співробітників);